

MORAVSKÝ KROJ

TRADÍCIA A KRÁSA

Na stránkach časopisu *Ludé* povidajú sme už predstavili rôzne moravské kroje, no ešte nikdy naši čitatelia nemali možnosť nahliadnuť do zákulisia tvorby týchto jedinečných oděvov. Pani inžinierka Marie Vaňková, rod. Bindrová z Veľkých Nemčíc na Morave však túto niku vyplnila a rozpovedala nám svoj životný príbeh, ktorý je spojený s moravskou kultúrou odievania. Rozhovor s ňou je edukačno-inšpiratívny. V mene redakcie *Ludé* povidajú vyslovujeme jej veľké poďakovanie aj za poskytnuté fotografie, ktoré nám otvárajú svet moravského kroja, svet tradície a krásy.

Moji rodiče nás vedli práve k zájmu o tradície, o folklór, ľudovú píseň a vôbec k úcte k hodnotám, ktoré vytvorili naši predkové. Kroje se v našej obci ani v okolí tenkrát nenosily. Moje babička Marie Ševčíková (Fialová) se učila vyšívati lidové kroje v rodinné škole v Brně ještě před válkou. Tyto techniky vyšívání také předala své dceři – mé tetě Marii Musilové (Ševčíkové). A ta zase mně. Vyučila se krajkářkou a celé roky pracovala v Letovicích ve výrobě krajek. Ovládá mnoho technik ručních prací – od ní jsem se hodně naučila. Bydlela s námi babička Marie Bindrová, která se mnou trávila celé dny a večery a předávala mi hodně ze svého umu. Byla vyšíváčka, uměla šít, plést, háčkovat, zkrátka všechno.

Ta mě přivedla k práci s šicím strojem – stará Bobbina, šlapací, kde jsem už v 5 letech šila – pokud to šlo, tak ve stoje. Nebavilo mě šít na panenky, ale začala jsem si už velmi brzy šít a zdobit oděvy pro sebe. Nosila jsem je do školy. Už ve třetí třídě. Dále musím zmínit další svou tetu – Marii Kašpárkovou (Bindrovou) z Hostěradic. Zdatná vyšíváčka a sběratelka ornamentů, kreslila vzory. Můj strýc Emanuel Ševčík ze Šošůvky – byl lidový malíř a vypravěč, známý v celém okolí. Vyprávěl historky o lidech z okolí a také z války – nářečím z Malé Hané. Na rodinných sešlostech jsme všechny děcka

sedávaly kolem něho, přinesly jsme mu láhev vína, pastelky a papíry. Popíjel, maloval obrázky, co si kdo řekl a u toho stále kecal, doslova jsme se všichni váleli smíchy, nikdo z děcek nelítal po dvoře... seděli jsme namačkáni kolem Emany a on vyprávěl. Na otázku „Emane, je to pravda?“ – jen mávl rukou a napil se vína. Až do své smrti maloval obrazy s lidovou a mysliveckou tematikou a byl sběratelem motivů, námětů, stejně jako já. Pak po revoluci maloval obrazy pro křížové cesty, kapličky, zastavení, také velké obrazy na domy, lidové ornamenty na kapličky.

Kyjovská šatka

Nesmím zapomenout na paní Valentovou z Rudlic. To byla vynikající švadlena, kam jsme s maminkou často jezdily. Bydleli na konci obce v malebném údolí, kde zpívali ptáci. Ona šila ve své kuchyni, u toho vychovávala své děti a pak i vnoučata. To bych chtěla dělat, říkala jsem si. Od ní jsem se naučila základním šicími technikám, stříhům. Ona mi však říkala, Maruško, nechod' na švadlenu, to můžeš dělat vždycky, ale jdi studovat. Rodiče nás vedli ke hře na hudební nástroje a ke zpěvu. Tak jsem se naučila na klavír, akordeon, kytaru a hrála jsem v kostele na varhany. (dnes jsem se k varhanám opět vrátila). S akordeonem jsem hrávala a zpívala na mnoha rodinných slavnostech, i slavnostech v obci, můj tatínek byl výborný zpěvák a uměl kdejakou píseň. Vodil mě s sebou. Tak jsem hrávala jako

dítě s harmonikáři – jeho kamarády, kteří se nikde hrát neučili, přesto byli mistři. Také baviči – můj tatínek s nimi. Nikde nesměl chybět, zvali si ho na oslavy, stejně tak můj syn, tedy jeho vnuk – to má zcela po dědovi – bavič. Moje maminka a strýček Josef Fiala (bratr mé babičky), se znali s paní Dr. Ludvíkovou. Strýček s ní studoval, takže se znali celé mládí. Paní doktorka dělala také v našich obcích v 70. letech výzkum, svou sběratelskou činnost. Moji rodiče jí byli nápomocni a já jsem se s ní jako dívka – znala osobně. Předváděli jsme jí mnohé tradice a zvyklosti u nás v obci, ona je zapisovala a nahrávala. Ve svých knihách se také zmiňuje o výšivkách, dochovaných z naší obce. Jsou uloženy v muzeu, stejně jako Smrtolka. Tatínek už jako mladý chlapec spolupracoval při výzkumech na neolitic-

Detail ruční, Podhorácko

Hanácke Slovácko

kém hradišti nedaleko naší obce a na vykopávkách. Jako kluci ve vesnici to sledovali. Hovořil o doktoru Vildomcovi. Tatka také našel pazourek z doby neolitu, který je uložen ve Znojmě v muzeu. Tatínek – jako rodák z obce a pamětník - spolupracoval s odborníky na vydání slovníku nářečí v tom kraji. Tato nářeční slova také používal a my s ním.

Na základní školu jsem chodila do Mikulovic. Měla jsem samé jedničky po celou dobu studia. Ale protože jsme byli věřící – jako jedni z mála, nebylo mi dovoleno jít studovat. Spolužačka s trojkami si dala přihlášku na textilní průmyslovku do Jihlavy, já jsem nesměla. Ale paní učitelka třídní, která byla jiná, mi prosadila přihlášku na gymnázium do Znojma. Tam jsem byla přijata a úspěšně jsem studovala (1982 – 86). Ale nastala stejná situace, kdy mi pro mou víru bylo zakázáno dát si přihlášku na jinou vysokou školu, než VUT – strojní fakultu. Věděli, že mě stejně vyhodí, protože jsem tak mate-

maticky zdatná nebyla.... Na poslední den podávání přihlášek jsem prosila paní třídní učitelku, že chci jít na ekonomku do Prahy. Že tam jde spolužák s trojkami a já – nejlepší žačka třídy nesmím. Paní učitelka to se svolením ředitele změnila. Byla jsem i přes nedobrou posudek – přijata. VŠE, fakulta výrobně ekonomická (1986). Svá studia jsem končila v roce 1990. V Praze jsem prožila také revoluční rok 1989, protesty, pochod Národní třídou a aktivně jsem se zapojovala jako studentka.

Byl to pro mou rodinu a pro mě velký zlom v životě – nastala svoboda. V Praze jsem si našla místo v ČNB na Příkopech. Ale na poslední den, kdy jsem měla vše potvrdit, jsem se rozhodla vrátit se na Moravu, ke své rodině a přátelům. Začala jsem pracovat v Brně v ČSOB, také ve vedoucí pozici. Práce byla velmi zajímavá, vynikající kolektiv. Ale nijak mě to nenaplňovalo.

Musím říct, že po celou dobu mého mládí – jsem se stále věnovala ručním pracem. Hlavně šití a vyšívání. Na gymnáziu jsem dostávala od pana učitele občanské nauky jedničky za předvedené oděvy a modely, které jsem nosila. Šila jsem v té době už pro své kamarády, sourozence, spolužáky. Tenkrát se nic nedalo sehnat, tak jsem jim to šila. Na vysoké škole jsme jako studentky na kolejích stále něco tvořily, nosila jsem téměř vše, co jsem si ušila, upletla... na přednáškách marxismu leninismu jsem v aule nahore vyplétala norské vzory na svetry pro sebe a ostatní spolužáky. A pak při práci v bance jsem se věnovala aplikacím na oděvy, které si zhotovovaly moje kolegyně. Vyšívala jsem a šila kabáty starodávnou

plastickou výšivkou. Zastavovali mě lidé na ulici a chtěli to koupit. V Brně jsem potkala svého manžela – Petra Vaňka. Obdivoval také moji tvořivost a všestrannost. Stále mě v mé práci podporuje a připravuje mi technické zázemí pro výrobu. Rozumí strojům, je elektroinženýr. Pochází z Kunčic pod Ondřejníkem, z Rožnovska... Přestěhovali jsme se do Velkých Němčic. Narodili se nám dva synové – Petr a Pavel. A já se na mateřské dovolené konečně – začala také věnovat svým koníčkům. Šití, výšivky a další ruční práce. V Němčicích se nosily a nosí stále jen kroje z půjčovny. V Brně byla půjčovna krojů. Tam pro ně jezdili. Já jsem je podle těch původních začala vyšívat.

Také podle starých součástí, které jsem měla od babičky a od rodiny – jak jsem je znala. Už v roce 1997 s ročním synem v náručí jsem si šla pro živnostenský list. Lidé měli od začátku o mou práci velký zájem a chtěli kroje nejen kupovat, ale i půjčovat. To byla velká motivace. Tenkrát nebyli nikde v okolí žádní výrobci. Skončilo družstvo Slovač. Manžel mi udělal mezi prvními webové stránky, kde jsem svou práci prezentovala. Tak za mnou začali jezdit lidé odevšad, také krajané z ciziny, nevěděla jsem co dřív. Pouze ručním vyšíváním však nebylo možné se uživit. Pracovala jsem v noci a přes den jsem se věnovala svým malým dětem. Manžel mi zakoupil vyšívací stroj – hračičku. Tenkrát se ještě téměř žádné nedovázely. A

Nohavice

na něm jsem začala tvořit výšivky na kroje (1998). Šla jsem na úřad do Břeclavi – poptat se na možnost dotace – financí na zakoupení lepších šicích a vyšívacích strojů. Bylo mi naznačeno přes jakou firmu, kolik za to zaplatím. Karty byly rozdané. To nebylo pro mě, pro obyčejného živnostníka, ale pro nějaké velké firmy.

Tak jsme postupně financovali vše pouze z rodinného rozpočtu a příjmy jsem znovu investovala do materiálů, do strojů. Pracovala jsem doma a u toho vychovávala společně s manželem děti. Oba syny jsem vedla k práci v dílně – jeden je strojař a druhý už také bude elektroinženýr. Pavel – nadaný muzikant, houslista v cimbálové muzice (hrává s mnoha), klávesák ve více kapelách a zároveň varhaník. Folklorem to u nás žije. Všichni máme a nosíme kroje, kluci už jsou ženatí, také jejich ženy nosí kroje a už máme i vnučku. Stále to někoho učím - k tomu se ještě vrátím.

Již od dětského věku jsem měla možnost pracovat zejména s babičkou, tetou a také i maminkou. Vyšivaly jsme různými technikami – především je to plná výšivka, křížková, později richelieu, dírkové vyšívání, ukončování okrajů zoubky, vytvářet ažurky a moje oblíbené – prolamované výšivky – buďto způsobem vytahování nití a následným prošíváním anebo stahováním nití. Tyto techniky používám a uplatňuji po celou dobu nejvíce. Je to často kombinovaná práce – tedy práce stroje, pak pracuji ručně (výstřihy, nitě, síť) a pak zase stroj, který práci dokončuje. Nebo se tyto činnosti pravidelně střídají. Dnes už pracuji s velkým rámem. Tuto úpravu stroje a programu mi provedl manžel. Na běžných vyšívacích strojích to nebylo možné. Je to moje know how.

Musím uvést paní Martu Kondrovou, která za mnou přijela už dávno v mých začátcích. Známe se tedy dlouho. Ona mě tenkrát požádala, abych zkusila vyrobit součásti vlčnovského kroje, výšivky na čepce, nárameníky, košile. Technikou na výřez. Zhotovovala jsem kroje pro soubory do Vlčnova, zejména výšivky, také pro soukromé osoby. Díky paní Kondrové jsem se začala učit novým technikám a novému způsobu provedení výšivek – kromě jiného- strojem napodobovat ruční výšivky. Zhotovovala jsem celé mužské komplety. Nato navázala spolupráce s dalšími, kterým mě doporučila – Nivnice, Bánov, Uherský Ostroh a soubory (Olšava, Oldšava) a další v tom regionu. Dodnes pro ně dodávám hlavně výšivky. Z regionu Podluží- spolupracovala jsem s Dr. Kaňovou na replice nohavic, výšivek

Kyjovsko zástěra, krajky

a krojů pro Cimbálovou muziku Notečku a další. Ta si mou práci také chválila. Hledala jsem cesty, jak novým způsobem – pomocí strojů a kombinovaně – docílit co nejvíce autentického vzhledu výšivek, zjednodušit výrobu pro větší množství a tím také cenovou dostupnost.

Pro výrobu nohavic – složité šňůrování – jsem vymyslela a stále dělám novou technologii našívání šňůr na stehenní výšivku. Tenkrát firma Pega už nevyráběla sutašky a tresy použitelné na zhotovení nohavic. Nechala jsem zadat množství sutašek a tresy do výroby, bohužel nedaly se našít, zdrhávaly se a dělaly boule. Navíc neodpovídala barevnost. Proto jsem začala šňůry tvořit novým způsobem – vytvářet je a rovnou našít na nohavice. Mohu našít středem, ze spodní strany a jak potřebuji. Je to velmi

trvanlivé a stálobarevné. Mohu vzít jakoukoliv barvu. Tak složité výšivky nohavic provádím kombinovaně, strojem i ručně. Tyto techniky používám i pro nohavice jihokyjovské a další, na Slovensko. Chtěla jsem být soběstačná co se týká materiálů (krajek, šňůr, sutašek a tres).

Proto si také vyrábím krajky třeba k replikám součástí. Učím se a nabízím zhotovení krajek – nitěných, které tvořím podle starých vzorů, samozřejmě vyšívání – tylových, na molu, na plátno, dírkové vyšívání, vzdušné krajky. Ke kyjovským krojům vyrábím širokou „paličkovanou“ krajkou, která vlastně není vůbec paličkováná, je vyrobená zcela jinak.

Pozn.: Rozhovor s Ing. Marií Vaňkovou pokračuje v dalším čísle časopisu *Ludé* povídají.

MAĽOVANÝ KROJ

PŘEJ DRUHÝM A BUDE TI PŘÁNO

V predchádzajúcom vydaní časopisu *Ludé* povídajú sme Vás zoznámili s Ing. Marií Vaňkovou, ktorá sa venuje tvorbe tradičných moravských krojov. V jej zaujímavom životnom príbehu a predstavení aktuálnych aktivít v oblasti vyšívania krojov pokračujeme.

Krojové součásti zhotovují buďto celé, nebo jen výšivku, kterou dodávám dalším výrobcům, přímo zákazníkům, kteří si rádi kroje zhotovují sami. Poskytuji jim také náčrt, návod stříh apod., aby si třeba maminky ušily kroje pro děti, pro sebe. V posledních letech zhotovuji kroje pro obce, jejich půjčovny, pro chasy, cimbálové muziky, dechovky, pro soukromé osoby, podporovala jsem dětskou cimbálovou muziku Šatavu, ZUŠ v Pohořelicích, dětské soubory – Rozmarýnek, Dunajek a z Podluží soubor Břeclavan.“

Venujete sa tiež vyšivkám z Hanáckeho Slovácka...

„Ano, z Hanáckého Slovácka se věnuji vyšivkám kladených nití, já říkám – malovaná vyšivka. Mou práci cenily i vyšivačky z Velkých Bílovic, paní Balounová mi ukázala svoje vyšivky a vysvětlovala mi, jak mám vázat kytičky do svazků, namalovat květy, jak barvit a stínovat, jaké stehy po-

užívat. Byl to pro mě velký přínos a jsem ráda, že jsem se s ní ještě potkala. Spolupracovala jsem s paní starostkou Marií Vlkovou z Bílovic. Vyšívám podle starých zapomenutých vzorů, prolamování, pavoučkovou techniku. Několikrát jsme spolu tvořily vzor přímo u počítače, já jsem ve stezích vyšívala podle jejího nápadu. Kombinovaly jsme barvy, vzory i s mnohými zákaznicemi z této obce i okolních obcí. U nich je naprosto originální vyšívání vaperek – jemných bílých sukní – po okrajích barevnou malovanou výšivkou. Tam jsem vzory často tvořila přímo na míru pro hlavní stárky. Včetně návrhu vzoru. Musí to být originál.“

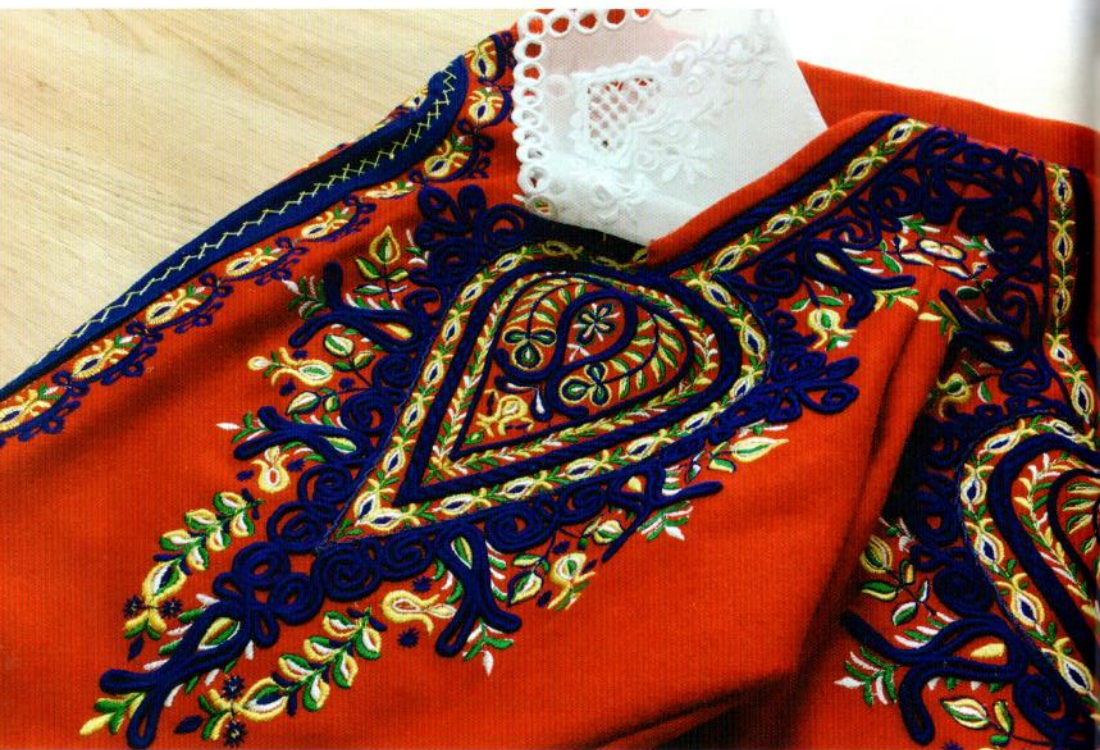
Čomu sa venujete aktuálne?

„V poslední době se věnuji vyšivkám z Čech a ze Slovenska, dodávám švadlenám, které je dokončují pro národopisné soubory. Já ani nevím, pro které. Materiály sháním jak od domácích výrobců, tak ze zahraničí, ale řekla bych, že kromě firmy Topak a Hedvy – jsou to už materiály z dovozu. Moje firma se jmenuje MVstudio. Nemám žádné zaměstnance, ale mám pokračovatelku, snachu Elišku Vaňkovou. Nyní je na

mateřské dovolené, bydlí s manželem nedaleko. Má vystudovanou střední uměleckou školu v Prostějově. Je velmi nadaná výtvarně, už připravuje návrhy výšivek a vyšívá. Její sestra Anička se u mě v dílně už od 12 let učila šít a ručním pracem. To bylo v době covidu, kdy nechodila do školy, ušila celý kyjovský dámský кроj – pod mým vedením, a také další oděvy. Také moje druhá snacha Štěpánka Vaňková a její sestra Dita Horáková – studentky, se o prázdninách učí v mé dílně šít a vyšívát, škrobit a žehlit kroje. Svoje technologické postupy a nápady si zaznamenávám, předávám je i manželovi a synům, kteří tvoří to technické zázemí.

Zákazníci se neustále vrací a doporučují mě dalším. Věřím, že jsou spokojeni. Nikdy netvrdím, že jsem jednička, dělám chyby, pokusy, ale chybami se člověk učí, vymyslím nové postupy. Obdivuji a vážím si práce svých kolegů – dalších výrobců. Jsou pro mě velkou inspirací, známe se. Pokud nemohu přijmout objednávku a vím, že to vyrábějí jinde, okamžitě předávám zákazníkovi na ně kontakt. A z toho možná vyplyne takové motto mé práce: Přej druhým a bude Ti přáno. Opravdu to tak platí. Když člověk nezávidí, dočká se požehnání. A tak to bylo vždycky v mém životě. Za to jsem vděčná.“

Nohavice z Podluží

Kabát, Podhorácko

Kde můžeme vidět vašu práci?

„U mých zákazníků, také v mé dílně, předváděla jsem na výstavách. Je to zakázková výroba, tedy kroje jsou již ve vlastnictví zákazníků. Jen některé součásti, které i přes naléhání zákazníků neprodám, si ponechávám. Nejvíce prezentuji fotografie na webu, výrobky si fotografuji- aspoň v posledních letech. Z fotografií manžel zhotovuje fotoknihy pro mou rodinu, děti a vnoučata. Kdysi jeden můj příbuzný obdivoval mou práci a hlavně můj přístup k práci. Je to podnikatel. Zná mě odmalička. Řekl, že ví, jak je těžké přinutit, motivovat druhé k práci a také, aby ji dokončili a byli zodpovědní. Že takových lidí jako já- nezná. Je mu prý jasné, jak je těžké ráno vstát a jít pracovat na svém. Nikdo tě nenutí, je to jen na tobě. A já říkám: a víte, jak je krásné, když už ráno nemůžete dospát a těšíte se, jak dnes už konečně uvidíte výsledek své práce, třeba po mnoha dnech, měsících. Je potěšující po letech vidět účinkující v krojích, které jsem jim zhotovila, potkat se s nimi. Nebo se za mnou vrací mladí, dnes už mají rodiny – ukázat mi svoje narozené děti. Za téměř 30 let se mi nestalo, že bych to chtěla vzdát, nebo tou prací byla nějak otrávená. Právě naopak, po těžké operaci před 10 lety, kdy jsem nevěděla, co bude dál, jak vážné to je, jsem se doslova doplazila do dílny, hladila jsem svoje výšivky, prohlížela kroje a nedokončené věci, ležící jen tak na pracovních stolech a propukla jsem v pláč: Pane, ještě mám tolik plánů, tolik nápadů, prosím..., ale jestli chceš...“

Z Prahy ste sa vrátila na rodnú Moravu, ako vy hovoríte Morava je pre vás srdečná záležitosť, máte rada ľudí, ktorí tu žijú, ich pospolitost, spoločné prežívanie radosť i bolestí života...

„Vidím svého tatínka, jak kráčí obilím v bílé košili s vyhrnutými rukávy, v neděli, když jdeme z kostela. Prohlíží úrodu a těší se z toho. Cítím vůni dozrávajícího obilí a maluji do ornamentu obilné klásky, protože tam v té obci obilné lány voní dodnes, a také akáty – plné květů voněly jako pudink. A vidím maminku, jak stojí u předzahrádky-plné růží, lilií, kopretin, svým pohledem mě provází, když odcházím do světa- tiše prosí za můj návrat.

A slyším zpívat slavíka – opravdu. Byly jsme ještě malé děti, maminka nás jednou časně ráno budila – „děti, vstávejte, zpívá slavík“, na starodávné lípě před naším domem. Mám rada mladé lidi a rada s nimi spolupracuji. Často slyšíme, jak jsou neuctiví ke kroji, jak se v tom hrozně chovají, ničí to, nejsou příliš autentičtí, to se mi nelíbí – takové řeči. Já jmladým lidem dávám důvěru. Celé roky jim půjčuji krojové

součásti, nikdy jsem nedala pokutu. Oni to vědí a když se něco nepovede, přijdou a omluví se mi. Tento jejich přístup se mi líbí. Celé léto je mám kolem sebe, z různých obcí, povídáme si, zatančíme si s nimi, užíváme si slavnosti. Poznala jsem z jejich slov, že jim vadí lidská závist, pýcha, že se někteří k nim chovají nadřazeně, nebo je třeba i kvůli krojům ponižují, posmívají se jim. Já jim často říkám, že na prvním místě je přece člověk a teprve pak to, co má na sobě. Jsem ráda, že tady na Moravě jsou mladí, kterým ještě vadí závist, pýcha, zloba a hádky lidí mezi sebou, a že mají snahu to měnit. Tak je povzbuzuji, aby se nenechali odradit a dělali dál hezké věci. Nedávno se mi dva mladí stárci svěřili, že byli za paní Stehlíkovou ze Strachotína – dát jí kytku na hrob. My tam chodíme... říkali. Ona nám šila kroje, vždycky nám to zašila, naškrobila.. byla moc hodná. Ano, také jsem ji znala, spolupracovaly jsme spolu a ona mi moc pomohla – ukazovala mi kroje, byla jedna z mála, prostě pro všechny hodná babička Stehlíková. Kdysi k nám přijela natáčet ruská televize nějakou cestománii, ptali se, jestli zde bydlí ta bábuška, co šije kroje... bylo mi tenkrát třicet. „jaká bábuška?“ smála jsem se. No a teď už vlastně jsem babička. Třeba jednou také moji zákazníci řeknou – ta hodná babička Vaňková.

